

Centenari de Vicent Ventura Beltran: una crònica

[Centenary of Vicent Ventura Beltran: a chronicle]

FRANCESC PÉREZ MORAGÓN

Investigador independent

Francesc.Perez@uv.es

RESUM: En el present article es fa un recorregut a la commemoració del centenari del naixement de Vicent Ventura, que es va concretar en diverses conferències, múltiples articles i diversos llibres. Ha sigut així, gràcies a la iniciativa de la societat civil i de diverses entitats culturals i acadèmiques, que s'ha pogut suplir amb èxit la manca de suport polític i institucional. Més enllà d'homenatjar un home not de dimensions hercúlies, tot això també ens explica com funciona el País Valencià.

PARAULES CLAU: Vicent Ventura, periodisme, política, País Valencià, segle xx

ABSTRACT: This article takes a look at the commemoration of the centenary of the birth of Vicent Ventura, which was reflected in several conferences, multiple articles and several books. It was thus that, thanks to the initiative of civil society and various cultural and academic entities, it was possible to successfully make up for the lack of political and institutional support. Beyond paying tribute to a great man of Herculean dimensions, all this also explains how the País Valencià works.

KEY WORDS: Vicent Ventura, journalism, politics, País Valencià, 20th century

Recepció: 31/01/2025. Acceptació: 26/02/2025. Publicació: 01/06/2025

L'any 2024 es commemorava el centenari del naixement del periodista i polític valencià Vicent Ventura Beltran (Castelló de la Plana 1924–València 1998), un personatge capital per al País Valencià de la segona part del segle xx, sobretot pel que fa a la modernització dels coneixements sobre l'economia del territori i la democratització política, ja en temps del franquisme.

Amb aquest motiu, diverses institucions i persones van dur a terme un seguit d'activitats de les quals fem ara un resum, probablement incomplet. Per diversos motius, no es van poder realitzar totes les previstes o, si més no, aquelles sobre les quals s'havien fet projectes bastant avançats. En qualsevol cas, el balanç pot considerar-se positiu, sobretot pel fet que inclou diverses publicacions —articles i llibres—, que perduraran en el temps.

En el projecte de celebracions i durant el 2023, hi hagué diverses iniciatives. Com ara reunions en què participàrem Anna Aguilar Ventura, Vicent Pitarch, Alfons Cervera i jo mateix, una de les quals a Sagunt.

Fou llavors també que Dani Nebot, que havia tractat Ventura en tasques professionals com a publicitari, dissenyà generosament el logo del centenari.

En el mateix sentit, es feren reunions des del 2023, entre altres institucions, amb responsables de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, l'Ajuntament de Castelló de la Plana i les universitats de la mateixa ciutat, València i Alacant.

Ja en començar el 2024, el 10 de gener, hi hagué al Col·legi Major Rector Peset, de València, una trobada amb una quarantena de persones per presentar el projecte d'activitats. En la convocatòria s'al·ludia textualment a projectes i iniciatives que cite textualment:

- Dani Nebot ha fet un logo identificatiu del centenari, que presentarem en la reunió.
- Publicació per l'AVL d'un àlbum fotogràfic de Ventura. Es vol que aparega per al mateix 26 d'abril.
- Publicació per la Universitat d'Alacant d'una antologia d'articles de Ventura, que prepara Nel·lo Pellisser. Creiem probable que s'hi sumen també l'UJI i la UV.

- Publicació d'un volum d'entrevistes amb Ventura que prepara Adolf Beltran, a partir de la que feu per a Tàndem, complementada amb altres. El publicarà Afers.
- S'està estudiant la realització d'un documental.
- S'havia presentat un projecte d'exposició de fotoperiodistes [...], però no ha estat possible.
- S'havia presentat un projecte d'exposició biogràfica al Carme. No s'ha reunit la comissió que fa la programació i s'han iniciat contactes per fer-lo en una altra sala, a València, si la resposta és negativa.
- Caldria estudiar una exposició reduïda, barata i itinerant per a ajuntaments, cases de cultura, biblioteques, etc.
- S'han fet o previst reunions a les universitats de Castelló i València, l'Ajuntament de Castelló de la Plana i altres organismes, per demanar col·laboració amb el centenari.
- El Fòrum de Debats de la Universitat de València està programant un cicle de conferències i taules redones sobre Ventura i la situació actual de qüestions que li interessaven (sindicals, polítiques, culturals, etc.).
- S'ha proposat [...] la celebració d'un aplec de muixerangues.
- Es publicarà un tríptic sobre el centenari.
- S'està programant la publicació d'un seguit d'articles de premsa sobre V. Ventura.
- *Saó* publicarà en el número d'abril un suplement sobre el centenari. La revista *L'Estel*, del Centre Excursionista de Castelló de la Plana publicarà un article sobre el tema.
- i ha en estudi la publicació d'un manifest amb un centenar de signatures, recordant la necessitat de commemorar l'esdeveniment.

Al març, el periodista i especialista en l'obra de Ventura Adolf Beltran pronuncià una conferència a la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació, de la Universitat de València. L'havien organitzada els professors Rafael Roca i Ferran Archilés. El mateix conferenciant parlà al mes de desembre a l'Espai

Joan Fuster de Sueca sobre l'estreta relació personal i d'acció civil mantinguda molts anys per Ventura i Fuster.

A l'abril, hi hagué una important reunió de treball a la Universitat d'Alacant amb Carlos i Lola Orbea i Javier Orbea, membres d'una família molt present en la vida de Ventura a través de l'amistat que mantingué amb ell Carlos Orbea. Participaren Josep Maria Perea, Josep-Antoni Ybarra, que tant ha col·laborat a l'edició d'una antologia d'articles de Ventura, i Josep Forcadell. Visitarem la rectora, Amparo Navarro, i la vicerectora de Cultura, Esport i Extensió Universitària, Catalina Iliescu.

Al maig de 2024 hi hagué a Castelló un sopar amb la presència, entre altres, de Vicent Pitarch, que l'organitzà, Pilar Dolz, Albert Sánchez-Pantoja, Guillem Badenes, Rafael Menezo, Carme Pinyana, Vicent Marzà, Antoni Porcar, Manuel Rosas, Ignasi Garcia, Francesc Navarro, Toni Royo, Manuel Carceller, Enric Nomdedeu, Batiste Porcar, Belén Porcar, Dolors Ibáñez, Victòria Pasqual, Jordi Tàrrega i Anna Aguilar. Es feu en un restaurant situat on hi havia la casa natalícia de l'homenatjat, al carrer de Cavallers, cantonada al d'Antoni Maura, on viuria després.

A la Fira del Llibre de València del 2024 intervinguérem en una taula redona organitzada per Manuel Gil els qui havíem d'editar les publicacions relacionades amb el centenari.

Al juliol, Anna Ventura Aguilar inicià una donació a la Biblioteca Valenciana de l'arxiu que conservava del seu oncle —documents, llibres, revistes i fotografies— a la casa familiar. Al setembre estava completada. Es tracta d'un fons incomplet però importantíssim, a partir del qual s'han pogut fer en bona mesura les publicacions de què després donarem notícia. En aquest sentit ha estat també important la col·laboració del Centre de Documentació Joan Fuster, de Sueca, de la mateixa manera que diverses aportacions personals, especialment les de les famílies Orbea, Bausset, Marco i La Roca, Jordi Amat, Dolors Bramon i moltes altres.

La revista *Saó*, a la qual havia estat tan lligat sempre l'homenatjat, publicà al número 501 un espai monogràfic sobre ell, amb articles de Josep Maria Soriano Bessó, Albert Sánchez Pantoja, Vicent Pitarch, Eugènia Iborra Posadas,

Fernando Arias i Josep Miquel Bausset. La coberta era de Daniel Olmo. Cal agrair al director, Vicent Boscà, i a tot el consell de redacció el seu gran interès en la celebració.

Durant l'any, aparegueren articles en diversos mitjans —*Mediterráneo*, *Levante-EMV*, *El País*, *eldiario.es*, *Saó*, *L'Estel*, *El Ciervo*, *Canfali*...— d'Antoni Gómez, Vicent Pitarch, Francesc Bayarri, Antoni Espasa, Vicent Soler, Rafael Roca Ricart, Josep Manuel San Abdón, Lluís Peris Ventura, Josep Palomero i d'altres.

Per circumstàncies diverses, no es van poder dur a terme tots els projectes preparats en diversos graus de concreció des del 2023. Entre les iniciatives frustrades cal assenyalar, per la seua importància, dues exposicions —una de fotoperiodistes, sobre el Ventura de la Transició i els darrers anys de vida, i una altra de caràcter àmpliament biogràfic—, un documental, una trobada de muixerangues a Castelló de la Plana, coincidint amb l'aniversari del naixement de Ventura... Sobre altres iniciatives hi ha el propòsit de realitzar-les en un futur pròxim.

La Universitat de València, que el 1995 feu lliurament a Ventura de la seua medalla i edità una primera antologia dels seus articles —*Vicent Ventura: un home de combat* (1998), a cura de Rafael Frasset i de mi mateix—, va realitzar un cicle inaugurat amb una conferència de Francesc Pérez Moragón, amb al presència de la rectora, María Vicenta Mestre Escrivà, i la vicerectora de Cultura i Societat, Ester Alba. L'organitzava l'Escola Europea de Pensament, que publicà en xarxes una entrevista sobre el centenari i la personalitat de Ventura. Hi prengueren part Rosa Solbes, Emilia Bolinches, Josep Maria Soriano Bessó, Alfons Cervera, Vicent Garcés, Carles Dolç, Ernest Garcia, Consol Castillo, Vicent Soler, Vicent Pitarch, Adela Costa, Edelmir Galdón, Joan Ramon Peris, Pere Beneyto, Joan Blanco, Violeta Tena, Rosa Brines i Nel·lo Pellisser. Amb l'eficaç coordinació d'Ana Bonmatí, els temes abordats foren sobretot de caràcter civil i professional, sobre la comunicació, i se celebraren a l'Aula Magna de la Universitat, a La Nau. Hi havia prevista una taula redona amb els prologuistes dels llibres publicats amb motiu del centenari, però calgué suspendre-la després de la catàstrofe produïda pels aiguats de novembre de 2023.

Al setembre, la Fundació Raimon i Annalisa organitzà a la Casa de la Cultura de Xàtiva una taula redona titulada *Vicent Ventura, l'home i el polític*, en què intervingueren Raimon, Vicent Soler i Antoni Espasa.

Libres publicats

Sens dubte, la part més important de la commemoració ha estat constituïda per l'edició de cinc llibres directament relacionats amb el personatge que s'ha volgut homenatjar. Quatre recullen textos d'ell; el cinquè és un aplec d'imatges, encapçalat amb un resum biogràfic i enriquit amb una relació catalogràfica d'articles publicats per Ventura en mitjans de comunicació escrits durant diverses èpoques de la seua vida. En preveure l'aniversari, vaig considerar que aquests textos els més oportuns per rescatar-los immediatament, tot i que amb els articles de premsa es podien haver fer diverses antologies, cronològiques o temàtiques. D'altra banda, vaig excloure les dues novel·les que Ventura va escriure. De la primera, *Los Don Nadie*, Premi València de Literatura el 1960, no se n'ha trobat cap exemplar ni tan sols a l'arxiu de la Diputació provincial, que convocava el guardó. L'altra, *La Trenca*, escrita el 1979, el mateix autor va decidir deixar-la inèdita. Un text inèdit sobre la Transició, de l'original del qual aparegué còpia impresa entre els papers conservats per Anna Aguilar Ventura, vaig demanar que el publicara la Institució Alfons el Magnànim, a cura del periodista Francesc Bayarri.

El primer llibre a aparèixer fou una reedició d'*El País Valencià*, que Ventura havia tret per primera vegada dins les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, llavors dirigides pel pare Massot i Muntaner, el 1978. Té una coberta d'Amat Bellés i un pròleg meu, on advertia

De manera transparent, aquells textos tenien la pretensió de fer reviure la consciència unitària valenciana, sotmesa de feia anys a embranzides molt fortes, en les quals la divisió provincial instaurada al segle XIX es combinava amb l'impuls d'una entitat regional de contorns canviants, en

què els noms *Levante* o *Sureste* designaven possibles realitats despersonalitzadores, a més d'interessos econòmics i polítics que en part procedien de velles xarxes de cacics. El 1970 havia aparegut el fullet *Nomenclàtor geogràfic del País Valencià*, encapçalat amb una introducció anònima de Fuster, en què es presentava una distribució interna del territori valencià en comarques i regions supracomarcals, establerta per una comissió en què Ventura havia participat i que partia d'una proposta inicial de Joan Soler i Ribera, plantejada el 1964. Aquella divisió s'utilitzà des de llavors en nombroses publicacions, com ara l'*Estructura econòmica del País Valencià* (1970), econòmicament patrocinada pel banquer i polític Joaquim Reig i dirigida per Ernest Lluch —tant Fuster com Ventura havien participat decisivament i des del principi en el projecte—, la *Gran Enciclopedia de la Región Valenciana* i altres publicacions i organismes.

Tant la rectora, Eva Alcón, com la vicerectora de Cultura, Carmen Lázaro i l'editora, Carme Pinyana, posaren la màxima atenció en la nova posada en circulació d'una obra tan significativa.

La Institució Alfons el Magnànim, gràcies a la col·laboració del director, Josep Enric Estrella, va traure a la llum un interessant escrit inèdit de Ventura, del qual es conservava una còpia al seu arxiu. Se li ha posat el títol factici de *L'ofici que em furtaren. La Transició amb ulls de periodista*. Es tracta d'un assaig interpretatiu sobre el trànsit entre el final de la dictadura franquista i els primers temps de la monarquia i el règim democràtic actual. Porta pròleg de Francesc Bayarri, que diu:

«Aquest meu ofici no l'he pogut exercir més que de manera intermitent des del 62». Ho va escriure Vicent Ventura en la dècada dels anys vuitanta del segle passat. És la frase més trista d'aquest llibre, un document inèdit que ara ix a la llum. Haver participat en el IV Congrés del Moviment Europeu, una reunió d'antifranquistes celebrada a Munic l'any 1962, va costar-li car: l'exili, el confinament, el truncament de la projecció social i econòmica... Però de totes les exclusions, la més dolorosa va ser la professional. «Aquest meu ofici». Ací, el possessiu «meu» fa mal de llegir.

Per a una minoria molt exigua de gent, el món és una invitació constant a fer-lo a miques i a transformar cada fragment en una notícia o en un reportatge; potser, en una entrevista; en ocasions, en un article d'opinió. Qui contempla la vida com un continu entrellaçament de possibles notícies és un periodista. Pot tractar-se d'un excel·lent professional o d'un mediocre redactor. Però aquesta mirada concreta, una perspectiva tan peculiar des de la qual contemplar l'univers, no la canvia l'èxit o el fracàs, el talent o la mitjanja. A gent com aquesta, dita periodista, expulsar-la de l'ofici significa arrabassar-li el món. Deixar-la a la intempèrie.

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua va editar l'any del centenari un llibre signat per mi, amb el títol *Vicent Ventura, una vida per la llibertat*. La presidenta, Verònica Cantó, i el secretari, Agustí Colomer, acolliren des del principi el projecte amb el màxim interès. En la introducció s'advertia:

He organitzat aquest llibre en cinc capítols d'imatges. Només l'últim està quasi per complet constituït per fotos actuals. Amb elles he pretès contextualitzar la narració posant-hi escenaris. També en aquesta introducció hi ha documentació gràfica que he considerat útil. Hi ha uns paratextos introductoris dels capítols i aquest pròleg que no és ben bé un recorregut per la vida de Ventura, encara que es completa amb una cronologia una mica detallada. He obert el llibre amb unes anotacions documentades fins on he pogut, on no falten apreciacions personals meues, més pròpies —si tanta sort tinc— d'una interpretació que d'una biografia estricta. En aquestes notes introductòries he encaixat quan calia paràgrafs d'un extens text inèdit del mateix Ventura que hi havia al seu arxiu i que, complet, es publicarà en un recull d'entrevistes publicades. Ací l'anomenaré RI, per «respostes inèdites». Entre els papers de Ventura hi havia també el qüestionari. El text d'ell conté les respostes per a aquella entrevista que, fins on he pogut escatir, finalment no degué publicar-se en alguna publicació catalana, probablement barcelonina. [,,] Per a determinats episodis o personatges de la vida de Ventura, aquell text conté aclariments que no apareixien en les entrevistes publicades mentre ell vis-

qué. Ni tan sols en l'excel·lent llibre *Vicent Ventura. Converses amb un ciutadà* (1993), d'Adolf Beltran.

L'obra està dividida en quatre apartats —La família, La professió, Les amistats i La política— i es clou amb una «Relació d'articles periodístics del fons documental de Vicent Ventura dipositats a la Biblioteca Valenciana», elaborada per la documentalista Magda Pellicer i el professor Nel·lo Pellisser, amb referències de nombrosos periòdics, entre els quals *Avui*, *Al Día*, *Canigó*, *Deia*, *Cinco Días*, *Cuadernos para el Diálogo*, *Destino*, *Diario de Valencia*, *Diario 16*, *El Correo Catalán*, *El Noticiero Universal*, *España Económica*, *El País*, *Hoja del Lunes*, *Informaciones*, *La Vanguardia*, *La Calle*, *Levante*, *Madrid*, *Mundo Diario*, *Noticias al Día*, *Siglo 20*, *TeleXpres* i *Valencia Fruits*.

Per la seua banda, l'editorial Afers, va voler encarregar-se de publicar *Paraules d'un demòcrata. Entrevistes, 1960-1983*, a cura d'Adolf Beltran. En aquest cas, cal remarcar que la Dana de novembre va castigar molt durament Catarroja, on resideix l'editorial, però també, de manera personal i directa el seu director, Vicent Olmos. Malgrat això, el volum aparegué a temps. Al pròleg, Beltran diu sobre Ventura i el llibre:

Era un home d'acció, en el sentit que Hannah Arendt va donar al concepte en el seu llibre *La condició humana*. Vicent Ventura (Castelló de la Plana, 1924, València, 1993) posava en pràctica, diríem que quasi instintivament, aquella qualitat de creure que som lliures de canviar el món, sovint contra corrent, i d'aportar alguna cosa nova amb la determinació d'existir com a persones que pensen i actuen en l'esfera pública. Com en el cas d'Arendt, que va haver de resistir i sobreviure al nazisme i va reflexionar lúcidament sobre els orígens d'aquell monstre polític de la modernitat, tot en Ventura, a qui va tocar l'època fosca de la dictadura franquista a Espanya, era antitotalitari, per la seua forma de pensar, d'escriure, d'actuar i de viure.

Hi havia en la seua personalitat una energia visceral, atresorada en la joventut, quan es va anar deslliurant amb insospitada eficàcia dels marcs mentals rígids d'una família molt de dreta, tan humil com extremista,

marcada per l'integrisme carlista del seu pare, en un procés que el va portar a convertir-se, sobre totes les coses, en un demòcrata. Com a prova, aquesta és la definició de democràcia que ofería davant una pregunta d'Amadeu Fabregat: «La democràcia és per a mi el govern d'una majoria que respecta els drets de les minories i la possibilitat d'ésser substituït de resultes del pronunciament d'una altra majoria. Un govern que procura no perdre mai aqueixa majoria però que tampoc no treu els tancs al carrer quan perd les eleccions».

En aquest recull hi ha textos publicats en diaris, revistes i també llibres. Malgrat la repetició inevitable d'algunes referències, reflexions i anècdotes, cada entrevista reflecteix un moment de l'evolució personal de Ventura d'una manera que no poden oferir articles o llibres publicats per ell ni per tercers, perquè es tracta d'un material de viva veu, un testimoniatge oral en què destaquen la tenacitat i el compromís de la seua disposició vital, tot adobat amb una sornegueria molt característica del seu sentit de l'humor. Perquè la ironia, fins i tot el sarcasme cru en ocasions, era un component de la seua anàlisi de la realitat, en certa mesura com a mètode d'autodefensa davant les contrarietats, i també com a instrument per a dissipar les aparences i anar al moll dels fets.

Més enllà de la qüestió biogràfica estricta que, com és lògic, representa una bona part del material ací recollit, hi ha tres grans temes generals dels quals s'ocupa Ventura en aquestes entrevistes, la democràcia, el periodisme i el País Valencià, amb una derivada d'aquest darrer assumpte que podria considerar-se un quart aspecte: l'economia valenciana, a la qual es va dedicar en bona mesura quan no hi havia pràcticament economistes i ni tan sols existia a València una facultat universitària dedicada a aquesta especialitat. I encara hi ha un cinquè àmbit de preocupació de Ventura, ubicat a cavall de l'economia i la reivindicació democràtica. Es tracta de l'europeisme, concretat en la defensa de l'entrada en el Mercat Comú, que després seria la Comunitat Econòmica Europea i avui és la Unió Europea.

La Universitat d'Alacant ha publicat —en escriure aquesta nota— *Vicent Ventura. Periodisme a contracorrent*, una extensa antologia d'articles

de premsa preparada pel periodista i professor Nel·lo Pellisser. Josep Forcadell, tot i estar jubilat, va posar en tot moment la màxima atenció en l'edició del llibre, de la mateixa manera que l'actual director del Servei de Publicacions, Vicente M. Navarro Bertomeu. La coberta fou també una aportació de Dani Nebot.

Com adverteix el pròleg, és una tria feta sobre «els textos apareguts en el fons documental de V. Ventura, més les revistes que faltaven i els articles de *Levante* i *Jornada* dels anys 50, s'ha configurat un corpus que supera els 2.500 textos, a partir dels quals s'ha fet una primera selecció. D'ací ha eixit el centenar de textos, de temàtiques i característiques diverses, que conformen la antologia final».

El professor Pelliser adverteix també:

s'ha optat per una ordenació cronològica dels textos, el que permet vore com anava fent-se ressò de les transformacions socials, polítiques i econòmiques, com també de l'evolució de diversos temes que li interessaven i sobre els qual feia un seguiment permanent o tornava amb freqüència. També es pot apreciar el registre discursiu que empra en les col·laboracions durant la dictadura, les modulacions expressives en un temps de consignes, de censura prèvia i d'autocensura; la condició de col·laborador a les acaballes del franquisme i, després de la mort del dictador, en un marc de llibertat d'expressió.

Com remarca el professor Pellisser, Ventura fou «autor d'una voluminosa producció de textos d'opinió. No es tracta, però, d'un columnisme especialitzat en un únic tema, sinó que es mostra interessat per tot allò que té a vore amb l'individu i la societat, amb els canvis i amb les transformacions que es van succeint, a les quals assisteix com a espectador. Ara bé, sí que hi ha una sèrie de qüestions que tenen una consideració significativa entre els seus interessos informatius. Des d'aquesta perspectiva es podria agrupar la seua producció periodística en tres grans àmbits temàtics: l'economia, la política i un tercer, més extens, relacionat amb el que ell deia “les qüestions de cada dia”; és a dir, les inquietuds ciutadanes, els canvis, les novetats i les modes que es produeixen

al si de la societat. Un camp temàtic que en determinats períodes, amb especial incidència en aquells marcats per la falta de llibertat per a expressar-se, s'ha denominat *costumisme*, un extens panorama de qüestions que permeten arribar a un públic lector també extens. En aquest àmbit temàtic hi ha, d'una banda, allò que té relació amb les coses més quotidianes, més mundanes fins i tot. Però en el cas de Ventura va més enllà, interessat com estarà sempre en les mutacions socials. Seria allò a què fa referència al vocable alemany associat a la filosofia de la història Hegeliana *zeitgeist*, que es pot traduir com «l'esperit del temps», on cabria la mirada de Ventura sobre el present, d'on selecciona allò que considera rellevant, significatiu, cridaner. Una mirada a les novetats, les modes, les transformacions socials, però també a les manifestacions cultural, als llibres, al cinema o a la música, al creixent fenomen del turisme, al periodisme acomodatici o al cada cop major interès per la gastronomia, entre molts altres. Assumptes sobre els quals estarà atent fins a darrera hora. En els anys de la censura i la consigna, el comentari de les coses de cada dia, fora de l'actualitat estricta, fortament controlada, era una fórmula recurrent.»

Una celebració a la mesura de les possibilitats

Si no s'ha pogut fer tot el que es preveia, ni menys encara el que hauria calgut per recordar amb l'extensió i els mitjans necessaris la gran aportació de Vicent Ventura al País Valencià contemporani, crec que s'ha arribat amb una certa agilitat on es podia.

Això ha estat el resultat d'un esforç col·lectiu. Aquí, probablement he omés activitats i presències que hauria estat imprescindible anotar. Han estat oblidats sense intenció, que lamente profundament. En qualsevol cas, i com a simple indicatiu, citaré tot seguit noms de persones que en algun moment, a més de les que ja he esmentat, han volgut estar presents en la celebració del centenari: amb un consell, unes fotos, un document, un treball professional eficaç... En el pròleg de *Vicent Ventura, una vida per la llibertat* vaig posar un epígraf d'agraïments on afirmava que a cada pas del meu treball, el nom de Ventura havia aplegat

bones voluntats i records alegres. Torne a utilitzar aquella fórmula, abans de fer una relació, sens dubte incompleta, de noms que em venen a la memòria.

En primer lloc, els de familiars i amics de Ventura, com Anna Aguilar Ventura, Lluís Vallés Peris i les seues germanes, nebots de Vicent per part de Marina, la seua muller. I la de descendents de grans amics del nostre homenatjat: Josep La-Roca, Josep Garcia Richart, Josep Iborra, Carlos Orbea, Josep Espasa, Andreu Alfaro, Xavier Marco, Josep Lluís Bausset, Francesc Jarque... Juan Mollá, afortunadament, pogué informar-me en persona.

I després, un gran nombre de persones igualment generoses, moltes de les quals ja he esmentat en aquesta nota malgirbada. A més, caldria afegir-hi els noms d'Elisabeth Maluquer, Ferranda Martí, Enric Alforja, Jorge García, Pere Mayor, Núria Jiménez Riera, Enric Capilla, Koldo Ordozgoiti, Miguel Carlos Muñoz, Everilda Ferriols, Josep Daniel Climent, Santi Vallés, Jordi Amat, Jesús Ciscar, Artur Heras, Cuca Balaguer, Toni Paricio, Emili Casanova, Alberto Gómez Roda, Carles Capellino, Àngel Llàcer, Ramon Lapiedra, Celestino Suárez, Marta Rodrigo, Josep Cerdà, Ramon Ramon, Valerià Carabantes, Jaime Millàs, Xavier Oms, Antoni Carrasquer, Vicent Palacios, Lucas Marco, Vicent Sales, Alfons Vila, Robert Pérez, Mario García Bonafé, Núria Tarradell, Fernando Casal, Carmen Casal, Vicent Ferran García Perales, Clara Berenguer, Pepa Benavent, Rafa Arnal, Joan Dolç, Roberto Martínez Canet, Josep L. Pitarch, Simeó Jordán, Eduardo Alapont, Alicia Arcís, Emili Saéz Aranda, Germán Segura...

A més, cal agrair la participació d'institucions valencianes: les Universitats ja esmentades de Castelló, València i Alacant, Biblioteca Valenciana, Arxiu Històric de la Comunitat Valenciana, Fundación Pablo Iglesias, Arxiu de la Universitat de València, Fundació CCOO, Espai Joan Fuster...

